

СУТНИ ҚАЙТА ИШЛАШ КОРХОНЛАРИДА КЛАСТЕР ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ЙЎЛЛАРИ

ХИДИРОВ ТЕМУР ҚАҲРАМОН ЎҒЛИ

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ,

1-БОСҚИЧ ТАЯНЧ ДОКТОРАНТИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7321946>

Аннотация: ушбу мақолада республикамиздаги сутни қайта ишлаш корхоналарида кластер тизимини ривожлантиришнинг замонавий йўллари, кластер тизимининг иқтисодий самарадорлиги, ривожланган хорижий давлатлар тажрибасидан самарали фойдаланиш, сутни қайта ишлаш корхоналарида иқтисодий барқарорликни ошириш ҳамда кластер тизимини ривожлантиришнинг замонавий йўлларини такомиллаштириш масалалари бўйича илмий асосланган тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: кластер, сутни қайта ишлаш, иқтисодий самарадорлик, хорижий тажриба, модернизация, SWOT-KPI баҳолаш мезони.

Бугунги кунда мамлакатимизда озиқ-овқат маҳсулотларини сифатли даражада етиштириш, сақлаш, қадоқлаш ҳамда қайта ишлашга қаратилган янги ислохотлар амалга ошириб келинмоқда. Жумладан, Муҳтарам, Президентимиз томонидан мамлакатимизда 2020-2030 йилларга мўлжалланган қишлоқ хўжалигини ривожлантириш стратегиясини жорий этилганлиги ҳам, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштириш ва уларни қайта ишлаш тизимини тубдан такомиллаштиришга қаратилган янги имкониятлар эканлигидан далолат беради.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 23 октябрдаги Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020-2030 йилларга мўлжалланган стратегиясини тасдиқлаш тўғрисидаги Фармонига кўра, қуйидагилар Стратегияни амалга оширишнинг устувор йўналишлари этиб белгилансин:

озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлигини таъминлаш ва истеъмол рационини яхшилаш, талаб этиладиган миқдордаги озиқ-овқат маҳсулотлари етиштиришни назарда тутувчи озиқ-овқат хавфсизлиги давлат сиёсатини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини харид қилиш ва сотишда бозор тамойилларини кенг жорий этиш, сифат назорати инфратузилмасини ривожлантириш, экспортни рағбатлантириш, мақсадли халқаро бозорларда рақобатбардош, юқори қўшилган қийматли қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат товарлари ишлаб чиқаришни назарда тутувчи қулай

агробизнес

муҳитини

ва қўшилган қиймат занжирини яратиш;

қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат тармоғини модернизациялаш, диверсификация қилиш ва барқарор ўсишини қўллаб-қувватлаш учун хусусий инвестиция капитали оқимини кўпайтиришни назарда тутувчи соҳада давлат иштирокини камайтириш ва инвестициявий жозибадорликни ошириш механизмларини жорий қилиш;

ер ва сув ресурслари, ўрмон фондидан оқилона фойдаланишни назарда тутувчи табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш тизимини такомиллаштириш;

қишлоқ хўжалигида давлат бошқаруви тузилмасини реструктуризация қилиш ва янада ривожлантиришни назарда тутувчи бошқарувнинг замонавий тизимларини ривожлантириш;

фермер хўжаликларида меҳнат унумдорлигини ошириш, маҳсулот сифатини яхшилаш, юқори қўшилган қиймат яратишга қаратилган тармоқ дастурларини ишлаб чиқиш орқали давлат харажатлари самарадорлигини ошириш ва босқичма-босқич қайта тақсимлаш;

қишлоқ хўжалигида илмий-тадқиқот, таълим ва маслаҳат хизматларининг ишлаб чиқариш билан интеграциялашган билим ва маълумотларни тарқатишнинг самарали шакллари қўллашни назарда тутувчи илм-фан, таълим, ахборот ва маслаҳат хизматлари тизимини ривожлантириш;

қишлоқ жойларини мувозанатли ва барқарор тараққий эттиришга кўмаклашишни назарда тутувчи қишлоқ ҳудудларини ривожлантириш дастурларини амалга ошириш;

замонавий ахборот технологияларини кенг жорий этиш орқали статистик маълумотларни тўплаш, таҳлил қилиш ва тарқатишнинг ишончли услубларини жорий этишни назарда тутувчи тармоқ статистикасининг шаффоф тизимини яратиш¹каби устувор масалалар келтириб ўтилган.

Ушбу белгиланган устувор вазифаларни ўз вақтида ижросини таъминлаш мамлакатимиздаги сутни қайта ишлаш корхоналарида кластер тизимини ривожлантиришнинг замонавий ечими сифатида янги имкониятларни юзага келишини таъминлайди.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020-2030 йилларга мўлжалланган стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5853-сон [Фармони](#), 2019 йил 23 октябрь.

Инсоният борки, ҳар доим озиқ-овқат маҳсулотларига бўлган эҳтиёж юқори ҳисобланди. Сут ва сут маҳсулотлари бугунги кунда халқ истеъмолининг энг асосий бирламчи маҳсулотларидан бири саналади.

Ривожланган давлатларда ҳам сут маҳсулотларини қайта ишлаш, корхоналарни кластер тизими асосида ривожлантиришнинг замонавий йўлларини такомиллаштириш, янгича ёндошувлардан самарали фойдаланиш орқали сутни қайта ишлаш корхоналарини иқтисодий бақарорлигини оширишга эришиб келмоқда.

Бундан кўринадики, мамлакатимиздаги сутни қайта ишлаш корхоналарида кластер тизимини ривожлантиришнинг замонавий йўллари жорий этиш мақсадга мувофиқдир. Кластер тизимини ривожлантиришнинг замонавий йўллари жорий этилса, корхоналардаги ишлаб чиқариш ва қайта ишлаш имкониятларини ошириш, кластер тизими иштирокчиларини ўзаро ҳамкорликни кучайтириш, иқтисодий муносабатларда шаффофликни таъминлаш ҳамда иқтисодий самарадорликни оширишда янги имкониятларни юзага келтиради.

Мамлакатимизда иқтисодчи олимлар томонидан кластер тизимини ривожлантириш бўйича бир қатор замонавий тадқиқот ишлари олиб борилган бўлиб, жумладан И.С.Очилов ва Б.К.Абдумуминовлар кластер тизимида инновацион самарадорликка эришиш масалалари ва инновацион самарадорликни ошириш чора-тадбирларига эътибор қаратишган².

Т.Т.Жўраев ва М.Э.Ҳамидовлар агросаноат кластерларининг иқтисодиётдаги аҳамияти, Ўзбекистонда қишлоқ хўжалиги тараққиётида агросаноат кластерларининг тутган ўрни, ўзига хос хусусиятлари ва ривожлантириш йўналишлари бўйича изланишлар олиб боришган³.

Бундан кўринадики, сутни қайта ишлаш корхоналарида кластер тизимини ривожлантиришнинг замонавий йўллари бўйича етарлича тадқиқот ишлар олиб борилмаган.

Бизнинг тадқиқот ишимизда, айнан сутни қайта ишлаш корхоналарида кластер тизимини ривожлантиришнинг замонавий йўллари биринчи омили сифатида модернизациялаш жараёни танлаб олинган бўлиб,

² И.С.Очилов, Б.К.Абдумуминов. Кластер тизимида инновацион самарадорлик масалалари. “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 2, март-апрель, 2019 йил 1-бет.

³ Т.Т.Жўраев ва М.Э.Ҳамидов. Ўзбекистонда агросаноат кластерларининг ривожланиши ва уларнинг қишлоқ хўжалиги тараққиётида тутган ўрни. “Халқаро молия ва ҳисоб” илмий электрон журнали. № 2, апрель, 2019 йил 3-бет.

модернизациялаш орқали кластер тизимини ривожлантиришнинг замонавий янги имкониятлари юзага келади.

Иккинчи йўли сифатида эса, муаллиф томонидан ишлаб чиқилган кластер тизимини ривожлантиришнинг инновацион-иқтисодий модели бўлиб, ушбу модел орқали инновацион бошқарувга асосланган замонавий ечимларни амалиётга татбиқ этиш имкониятлари таъминланади.

Учунчи йўли сифатида замонавий баҳолаш тизимларидан бири бўлган SWOT-KPI баҳолаш мезони бўлиб, ушбу баҳолаш мезони кластер тизимини ривожланишини таъминлайди.

Тўртинчи йўли сифатида замонавий агробизнес кластерларини такомиллаштириш мақсадга мувофиқдир. Чунки, агробизнес кластерларини ривожлантириш сутни қайта ишлаш корхоналарида кластерларни такмоллиштиришга хизмат қилади.

Бешинчи йўли сифатида юқори даражада инновацион-иқтисодий самара берадиган интеллектуал салоҳиятли кадрларни танлаш ва ҳар бир лавозимга тажрибали мутахассис ходимларни тайинлаш масаласи бўлиб, келгусида уларни мунтазам равишда малакасини ошириб бориш муҳим аҳамият касб этади.

Бундан кўринадики, сутни қайта ишлаш корхоналарида кластер тизимини ривожлантириш учун жуда катта имкониятлар мавжуд. Ундан самарали фойдаланиш ишлаб чиқарувчиларга қатор устунликлар беради. Сутни қайта ишлаш корхоналарида кластер тизимини ривожлантиришнинг замонавий йўллари жорий этилса, корхоналарда сифатли рақобатдош экологик жиҳатдан тоза маҳсулотларни тайёрлаш, ташқи бозорларга чиқиш имкониятларини кенгайтириш, замонавий агротехнологияларни татабиқ этиш ҳамда ички бозорларни импорт ўрнини босувчи маҳсулотлар билан тўлдиришда янги қулайликлар яратилишига туртки бўлади.

Хулоса ўрнида шунини айтиш жоизки, кластер тизимини ривожлантиришнинг 5 та замонавий йўллари амалиётга кенг татбиқ этиш муҳим ҳисобланади. Ушбу замонавий йўللарни такомиллаштириш орқали сутни қайта ишлаш корхоналарида кластер тизимини ривожлантиришнинг янги босқичлари юзага келади. Сутни қайта ишлаш корхоналаридаги кластер тизимини ривожлантиришнинг яна бир замонавий йўли сифатида хорижий давлатлар тажрибасидаги инновацион янгиликлардан самарали фойдаланиш бўлиб, корхоналарни такомиллаштиришга хизмат қилади.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 23 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020-2030 йилларга мўлжалланган стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5853-сонли [Фармони](#).
2. **И.С.Очилов, Б.К.Абдумунинов.** Кластер тизимида инновацион самарадорлик масалалари. “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 2, март-апрель, 2019 йил 1-бет.
3. Т.Т.Жўраев ва М.Э.Ҳамидов. Ўзбекистонда агросаноат кластерларининг ривожланиши ва уларнинг қишлоқ хўжалиги тараққиётида тутган ўрни. “Халқаро молия ва ҳисоб” илмий электрон журнали. № 2, апрель, 2019 йил 3-бет.